

ЭЛЕКТРОНДУК АКЧА – МЕЗГИЛ ТАЛАБЫ!

– Нестан Марсовна, алгач айтсаңыз, банк картчакларынан сырткары Кыргызстандын төлөм системасында кандай жаңылыктар болуп жатат.

– Туура айтасыз, азыр банк карттары менен эч кимди таң калтыра албайсың. Мындан сырткары учурда мобилдик, электрондук толөм жүргүзүү, интернет банкинг кызматы сыяктуу заманбап толөм жолдору бар. Мунун баары ыкчам маалымат алууга жана интернет аркылуу ооздук банктык эсебинизди башкарууга ыңгайлуу шарт түзөт. Ушуга жараша үйдөн чыкпай туруп эле, толөм жүргүзүп же бир нерселерди сатып алсаңыз болот. Нак эмес толөм жүргүзүүнүн бир аз убакыттын ичинде калк үчүн популярдуу болуп кетишине – анын ыкчамдыгы, ыңгайлуулугу, коопсуздугу жана ишенимдүүлүгү себеп болду десем жаңылышпайм.

– Кыргыз Республикасындагы толөм жүргүзүү рыногу тууралуу токтолуп өтсөңүз. Кандай өзгөрүүлөр байкалып жатат?

– Дүйнө жүзүндөгүдөй эле Кыргызстандын заманбап толөм кызматынын рыногу тездик менен өнүгүүдө. Электрондук каражаттарды пайдалануу аркылуу көптөгөн мүмкүнчүлүктөргө жана кызмат корсотуунун кеңири спектрине жол ачылып жатат. Айта кетсем, электрондук акчанын пайда болушу менен колдонуучулар акча каражаттарын которуу, ар түрдүү толөмдөрдү жүргүзүү, банктык кызматтарды адистердин же кассирдин жардамы жок эле каалаган убакта оз алдынча ишке ашырууга шарт түзүлдү. Ушул сыяктуу прогресттердин натыйжасында жана атаандыштыкты колдоо максатында, азыр коммерциялык банктар кардарга кызмат корсотуунун улам жаңы технологиялык ыкмаларына ото баштады. Биздин республикабыздын аймагында азыр Эл карт, улуттук карт, жана ошондой эле Visa, Master Card, China Union Pay, Золотая корона атуу эл аралык толөм карталары колдонулуп келет.

– Аталган толөм карттардын артыкчылыгына токтоло кетсеңиз. Алар эмнеси менен жарандарга көрөктүү жана маанилүү.

– Банк карттары айлык маянаны алууда, соода түйүндөрүндө товар үчүн толөм жүргүзүүдө, коммуналдык толөм, интернет, байланыш ж.б толөм жүргүзүүдө.

Электрондук технологиянын ылдамдык менен өнүгүшү акчаны которуу, сактоо же толөм жүргүзүү, эсептешүү боюнча улам жаңы формаларга өтүүгө өбөлгө түзүлүп жатат. Азыркы убактагы банктык толөм карталары менен ири соода-сервистик мекемелерден товарларды сатып алуу эч ким үчүн жаңылык деле болбой калды. Өнүккөн өлкөлөрдө нак эмес түрдө эсептешүү эбак эле жашоонун нормасы катары кабыл алынып калган. Ушуга жараша биздин өлкөбүз дагы дүйнөлүк тенденциядан артта калбай, коммерциялык банктар банкомат жана терминалдарынын түйүндөрүн кеңейтип, кызмат көрсөтүүнүн көптөгөн түрлөрүн сунуштап жатат. Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык, толөм системасынын ишенимдүүлүгү, коопсуздугу жана эффективдүүлүгү үчүн жооптуу орган катары Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы аныкталган. Ушуга жараша күнүмдүк тиричиликтеги инновациялар темасы тууралуу Улуттук банктын Төлөм системалары башкармалыгынын башкы адиси Бейшенева Нестанди маекке тарттык.

зүүдө ыңгайлуу инструмент катары бааланат. Колдонуучулардын ыңгайлуулугу жана жаңы карттарды тартуу үчүн азыр коммерциялык банктар смс-билдирүү кошумча кызматын пайдаланып жатышат. Бул билдирүү аркылуу картадан-картага акчанын которулгандыгы, транзакция же овердрафт жүргүзүлгөндүгү, интернет банкинг менен картанын кызматтар тууралуу маалымдалат. Эгерде статистикага токтоло турган болсок, анда өлкөбүздөгү 23 коммерциялык банктын ичинен 22 банк картты чыгаруу жана колдонуу кызматы менен алектенет. 2015-жылдын 2-чейрегинин жыйынтыгы боюнча, бардыгы болуп чыгарылган карттардын саны – 1 045 800дү түзгөн. Башкача айтканда, откон жылдын ошол эле мезгилине салыштырганда 31,2%га көбөйгөн. Ал эми карт менен жүргүзүлгөн операциялардын колому – 24 591 400 сомду түзүп, откон жылдын ошол эле мезгилине салыштырганда 32%га көбөйгөн.

– Акыркы мезгилде толөмдөрдү жүргүзүүнүн кандай ыкмалары колдонулууда, алардын өзгөчөлүгү эмнеде?

– Азыркы турмушта адам үчүн керектүү нерсе болуп эсептелген, адаттагы банктык карт-

тар менен чогуу коммерциялык банктар инновациялык маалымат технологияларын өнүктүрүү аркылуу кардарларга аралыкта туруп банктык эсептерди башкаруу ыкмаларын корсотууда. Мындай кызмат – интернет банкинг/мобилдүү банкинг деп аталат. Бул кардарга гана эмес, банктын ооздо да ыңгайлуу. Интернет каналдары аркылуу колдонуу менен кардар каалаган учурда, үйдө болобу, жумушта же башка олкодо болобу, өзүнүн банктык эсебин козгомолодо, банктык кызматтарды колдоно алат. Кандайдыр бир толөмдү толоо, акча которуу, насыяны толоо же башка банктык кызматтарды колдонуу үчүн, карчыгарылган карттардын саны керекти жок. Бүгүнкү күндө, интернет-банкнинг кызматын 20 коммерциялык банк сунуштайт.

– Мындай чечимдер канчалык коопсуз жана ушундай инструменттерди толөмдөрдө колдонуу коркунучтуу эмеспи?

– Азыркы мезгилде электрондук коммерциянын түзүлүшүнүн механизмдинде, акчаны сатып алуучудан сатуучуга жеткирүү суроолору абдан актуалдуу.

Он-лайн толөмдөр эл аралык карттар, виртуалдык карттар электрондук акчанын жардамы менен тез откорулот.

Бирок, хакердик чабуулдардын жана алдамчылык операциялардын дөңгөөлү интернет тармагында ото бийик болгондуктан, бул банктык эсептеги акчанын жоголушуна алып келет. Көпчүлүк учурда, алдамчылыкка жонокой коопсуздук эрежелерин колдонуу жөнүндө жеткиликтүү маалымат албаган жонокой жарандар кабылышат. Коммерциялык банктар банктык эсеп ачууда жана кандайдыр бир кызматка келишим түзүүдө жарандарды коопсуздук эрежелери менен милдеттүү түрдө таныштыруусу зарыл.

– Улуттук банк мобилдик операторлорго кайрымдуулук иштерге каражат чогултуу үчүн номер ачууга тыюу салды деп көп айтылат. Мисалы: жаш балдарга операция жасоого каражат топтоо үчүн тийиштүү документтердин топтомун талап кылуу. Эмне үчүн кайрымдуулук эсептерине мобилдик которууларын тыюу салынгандыгын түшүндүрүп бере аласызбы?

– Улуттук банк тарабынан кайрымдуулукка жумшалуучу акча каражаттарын топтоого тыюу салынган эмес. Бул жерде маселе Улуттук банк тарабынан коомчулуктун кайрымдуулук максатында банк болумдорунун алыш-бериш эсептерин жана мыйзам ченемдеринин талаптарын колдонууда болуп жатат. Банк мыйзамдарында жарандар ортосундагы эсептерди жүргүзүүдө коопсуздук талаптары орун алган, ал эми акчанын сакталышы мамлекеттик башка кызмат менен камсыздалат. Тагыраак айтсак, Кыргыз Республикасынын аманаттарын коргоо Агенттиги аркылуу ишке ашырылат.

– Электрондук акчанын пайда болгонуна Улуттук банктын көз карашы кандай?

– Кыргызстанда электрондук акча рыногу, болжолдуу 2011-жылдан баштап өнүгүп баштаган. Биричилерден болуп, электрондук капчыктарды толөмдөрдө жана эсептешүүлөрдө колдонуу кызматтарын менчик компаниялар сунуштаган. Алар толөм рыногунун жаңы катышуучусу болуп саналат жана маалымат технологияларында негизделген. Мындай толөм компаниялар толөм кызматтардын кардарларына көп ыңгайлуу мүмкүнчүлүгүн сунуштоо үчүн, өзүнүн технологияларын рыноктун талаптарына жараша, тез ылайыкташтыра алышат. 2015-жылдын 21-январында

“Кыргыз Республикасынын толөм системасы жөнүндө” мыйзамына Кыргыз Республикасынын Президенти кол койгон. Буга ылайык, өлкөбүздүн аймагынын чегинде электрондук акчаны коммерциялык банктар гана чыгара алышат. Банктык продуктуларды республикабыздын алыскы аймактарында жайылтуу максатында, электрондук акчалардын таралуусун коммерциялык банктар гана эмес, алардын агенттери – юридикалык жактар жана жеке ишкерлердин да мүмкүнчүлүгү мыйзамдаштырылган.

Ошондуктан, электрондук капчыкты чыгарган толөм уюмдар оздорунун ишмердүүлүгүн КРнын мыйзамынын талаптарына ылайык келтирүүгө тийиш. Бул, толөм уюмдар коммерциялык банктар менен келишим түзүүсү керек дегенди билдирет. Анын негизинде банк тийиштүү электрондук акча системасында чыгарылган акчанын гаранты болуп саналат жана акча каражаттардын кайтаруусун камсыздандырат.

– Биздин өлкө боюнча электрондук капчык системасы кантип иштеп жаткандыгы тууралуу айта кетсеңиз.

– Учурда Кыргызстанда 5 электрондук акча системасы бар. Кардар электрондук акча менен 200дон ашуун кызматтарды акысыз толой алат. Алардын катарына: коммуналдык, мобилдүү телефондун балансын толтуруу, интернет, он-лайн оюндрарга жана салык толөмдөрү, электрондук акчалардын ортосунда болгон акча которуулар, электрондук акчаны нак акчага айландыруу, чек ара аркылуу откорулуучу толөмдөр жана башкалар кирет. Электрондук капчыкка ар түрдүү каналдар менен кирүү мүмкүнчүлүгү бар: мобилдик түзүлүштөр аркылуу – USSD командалар, iOS жана Android негизиндеги мобилдик түзүлүштөргө атайын приложение, ошондой эле веб-интерфейстерди колдонсо болот.

Сөзүмдүн жыйынтыгында, товар жана кызмат үчүн эсептешүү накталай эмес ыкмаларын колдонуу жалпы өлкөбүздүн экономикасында жүгүртүлгөн акча каражаттардын ачыктыгына алып келээрин белгилей кетмекчимин.

Ибрагим Жусуев